

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
імені О.М. БЕКЕТОВА

Кафедра менеджменту і маркетингу в міському господарстві

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан факультету Менеджменту
 Дитсаревський І.М.)
“ ” №02071151 201 року
М.П.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МП 1. Ризик-менеджмент

галузь знань 0306 Менеджмент і адміністрування

спеціальність 8.03060101 Менеджмент організацій і адміністрування
(за видами економічної діяльності)

магістерська програма Менеджмент організацій і адміністрування в міському
господарстві
факультет Менеджменту

2014 – 2015 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

Робоча програма навчальної дисципліни «Ризик-менеджмент» для студентів за спеціальністю 8.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування».

Розробники: д.е.н., проф. Новікова М.М.
к.е.н., ст. викл. Діоба А.В.

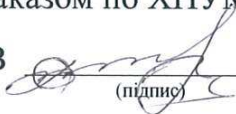
Робочу програму схвалено **на засіданні випускової** кафедри менеджменту і маркетингу в міському господарстві

Протокол від “29” серпня 2014 року № 1

Завідувач випускової кафедри _____ (Новікова М.М.)

Програма відповідає формі Робочої програми навчальної дисципліни, що затверджена Наказом по ХНУМГ ім. О.М. Бекетова від 24 лютого 2014 р. №46-01.

Методист НМВ

(підпис)

Вашингтон В.В.
(ПБ)

“05” 05 2014 р.

© ХНУМГ ім. О.М. Бекетова , 2014 рік

© М.М. Новікова, 2014 рік

© А.В. Діоба, 2014 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників ↓↓↓	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 4,0	За вибором ВНЗ	Рік (роки) підготовки	
		1-й (5-й)	-
		Семестр(и)	
		2-й	-
Загальна кількість годин – 144	Галузь знань: 0306 Менеджмент і адміністрування	Лекції*:	
		17 год.	-
Модулів – 1		Практичні, семінарські*:	
		34	-
Змістових модулів (ЗМ) – 2		Лабораторні*:	
		-	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,0 самостійної роботи студента – 5,5	Спеціальність: 8.03060101 Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)	Самостійна робота*:	
		93 год.	-
		Індивідуальні завдання:	
		18	-
Індивідуальне (науково-дослідне) завдання (ІЗ) РГР «Організація ризик-менеджменту на підприємстві»	Магістерська програма: Менеджмент організацій і адміністрування в міському господарстві Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Вид контролю:	
		Екзамен-2	-

Примітка:

* вказуються години відведені по дисципліні в цілому на дану навчальну роботу.

Питома вага кількості аудиторних годин в загальному обсязі дисципліни для денної форми навчання становить 35%.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Ризик- менеджмент” є формування у студентів системи компетентностей, які необхідні для обґрунтування управлінських рішень з різним ступенем невизначеності та ризику у сучасних умовах трансформаційних перетворень. Вивчення теоретичних і методичних основ процесу прийняття управлінських рішень у професійній діяльності.

Завданням вивчення дисципліни “ Ризик- менеджмент ” є формування у студентів компетентностей щодо системи знань з теоретично-методичних основ розроблення та прийняття управлінських рішень; компетентностей щодо системи навичок застосування основних принципів обґрунтування різних видів управлінських рішень; здатності до опанування практичними економіко-математичними методами щодо розробки та прийняття управлінських рішень в умовах визначеності, невизначеності та ризику; здатності до оцінки ефективності прийнятих управлінських рішень.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- спеціалізований понятійно-категорійний апарат щодо обґрунтування управлінських рішень та оцінювання ризиків, набутий у процесі навчання та професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи;
- основні принципи та підходи до обґрунтування управлінських рішень на основі використання сучасних економіко-математичних методів моделювання і оцінювання ризиків в різних умовах функціонування (визначеність, невизначеність, ризик).

вміти:

- приймати управлінські рішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів до прогнозування і оцінювання основних ризиків, що впливають на результат підприємницької діяльності;
- розв’язувати складні задачі і проблеми управління на основі обґрунтованого вибору економіко-математичних методів розроблення управлінських рішень, використовуючи комп’ютерну техніку та сучасні програмні засоби з метою ідентифікації, оцінки та аналізу ризиків, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної чи недостатньої інформації та суперечливих вимог.

мати компетентності:

- розроблення, обґрунтування та прийняття управлінських рішень в трансформаційних умовах невизначеності та ризику та оцінювання їх ефективності;
- володіння практичними економіко-математичними методами щодо організації системи ризик-менеджменту на підприємстві.

3. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. Ризик-менеджмент

Змістовий модуль 1. Особливості ризик-менеджменту в макроекономіці.

Тема 1. Поняття, сутність і роль ризиків в процесі управління

Суть ризику та еволюція ризик-менеджменту. Класифікація ризиків. Базова класифікація ризиків. Інші критерії класифікації ризиків. Загальна схема процесу управління ризиками. Вимір ризику. Статистичні методи оцінки ризику. Експертні методи оцінки рівня ризику. Аналогові методи оцінки рівня ризику. Визначення ризику і ризик-менеджменту (з урахуванням термінології ISO і стандарту AS/NZ Standard 4360:1999). Актуальність вивчення курсу ризик-менеджменту. Еволюція ризик-менеджменту. Стратегічний і функціональний ризик-менеджмент. Ризик і підприємництво. Основні терміни і визначення: невизначеність, неприйняття ризику, безризиковий еквівалент, ризик.

Тема 2. Сутність і зміст ризик-менеджменту. Організація ризик-менеджменту.

Ризик-менеджмент і менеджмент: їх взаємозв'язок. Ризик-менеджмент і його місце в управлінні бізнесом. Організація управління ризиком. Документація для управління ризиками. Декларація компанії про політику у сфері ризик-менеджменту та настанови з ризик-менеджменту. Програма управління ризиками. Установлення контексту ризику: визначення стратегічних і тактичних позицій компанії. Виявлення факторів ризику. Підходи до реалізації ризик-менеджменту на підприємстві (відповідно до стандарту AS/NZ Standard 4360:1999 і пропозицій IFAC). Схема реалізації програми ризик-менеджменту. Розробка та ухвалення схеми управління ризиком. Участь вищого керівництва в ризик-менеджменті. Установлення відповідальності за впровадження ризик-менеджменту в компанії. Штат. Комунікації і навчання. Упровадження культури ризик-менеджменту за допомогою системи управління кадрами. Моніторинг процесу ризик-менеджменту.

Тема 3. Стратегія та методи ефективного ризик-менеджменту як інструмента розвитку.

Відповідальність менеджменту за управління ризиком. Комплексний ризик-менеджмент. Ризик-менеджмент: елементи процесу. Збитки та їх класифікація (критерії і види). Класи збитків (їх виявлення й оцінка). Методи виявлення ризику. Рішення щодо управління ризиком відповідно до класів збитків. Фінансування ризику: джерела фінансування, структура витрат на ризик. Структура витрат на фінансування ризику відповідно до методів управління ризиком. Стратегія компанії і методи управління ризиком. Затвердження стратегії управління ризиком. Методи управління ризиками, доцільність, переваги. Метод запобігання ризикам або відмова від них. Метод прийняття ризику на себе. Метод запобігання збиткам. Метод зменшення розміру збитків. Страхування і функції ризик-менеджера. Самострахування і кептивні страхові компанії. Інші методи передачі ризику.

Тема 4. Національний рівень ризик-менеджменту: стабілізація та сприяння розвитку макроекономіки.

Основні види ризиків у зовнішньоекономічній діяльності. Ризики країни. Ризик вибору партнера та його надійності. Ризики, пов'язані з основними положеннями зовнішньоекономічного контракту. Практичні аспекти аналізу і розрахунку ризиків на етапі підготовки зовнішньоекономічної операції. Глобальні фінансові кризи та розвиток ризик-менеджменту. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання. Проблеми державного регулювання та підтримки ризик-менеджменту в Україні.

Тема 5. Роль міжнародного співтовариства в системі ризик-менеджменту

Використання міжнародних стандартів в управлінні ризиками. Канадська та Японська асоціації стандартів, Організація по стандартах Австралії, Міжнародна організація зі стандартизації (МОС), Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК), Австрійський інститут стандартів.

Змістовий модуль 2. Ключові елементи ризик-менеджменту на мікрорівні.

Тема 6. Приватні особи та ризики, що їм загрожують: захищені домогосподарства та згуртовані громади.

Індивідуальний ризик. Контури і профілі індивідуального ризику. Процедури розрахунку індивідуального ризику. Ризики споживача (сприймані ризики): визначення і дискусії. Моделі виміру сприйманого ризику. Маркетингове дослідження сприйманого ризику.

Тема 7. Підприємницький сектор та безпечна фінансова система.

Ризик-менеджмент в підприємницькому секторі. Особливості виявлення підприємницьких ризиків. Методичний інструментарій оцінки рівня ризику в підприємницькому секторі. Опитні листи і їх структура. Метод структурних діаграм. Карти потоків. Пряма інспекція. Фактори, що впливають на рівень ризиків в підприємницькому секторі. Методи оцінки ймовірності несприятливих подій, метод побудови дерев подій, метод події – наслідки, метод дерев відмов, метод індексів небезпеки. Професія ризик-менеджер; методологія адаптивного динамічного управління ризиками.

Тема 8. Інтегральний ризик-менеджмент: кількісні і якісні методи оцінки ризиків.

Кількісний аналіз проектних ризиків і можливості комп'ютерного моделювання. Методи аналізу ризиків інвестиційних проектів. Метод комп'ютерного імітаційного моделювання Монте-Карло. Використання спеціалізованого програмного забезпечення у сфері ризик-менеджменту. Можливість і потреба використання спеціалізованого програмного забезпечення в ризик-менеджменті. Огляд наявного програмного забезпечення. Використання спеціалізованого програмного забезпечення для управління ризиками на підприємстві. Імітаційне моделювання інвестиційних ризиків за допомогою Excel. Спеціалізовані програми @Risk і CrystalBall. Приклад використання CrystalBall: «Ухвалення рішення про виведення на ринок нового товару». Кількісні методи

аналізу ризиків інвестиційних проектів (метод коректування норми дисконту, метод достовірних еквівалентів, аналіз чутливості критеріїв ефективності, метод сценаріїв, аналіз імовірнісного розподілу потоків платежів, дерево рішень. Імітаційне моделювання ризиків. Логіка та етапи застосування принципів ризик-менеджменту в розрахунку економічного обґрунтування дипломного проекту.

Тема 9. Регулювання та зниження ризиків.

Основні методи зниження ризиків та їх характеристика. Організаційні засоби та прийоми впливу на ризик. Організаційні засоби та прийоми впливу на ризик. Економічні методи зниження ризику. Створення спеціального резервного фонду. Створення страхового товарного запасу. Страховий запасу коштів. Розробка і впровадження системи штрафних санкцій. Страхування від ризику. Хеджування як метод зниження ризику. Розроблення заходів, які пом'якшують вплив ризикових ситуацій на діяльність підприємства. Вибір методу зниження ризиків.

Тема 10. Роль страхування в управлінні ризиками.

Необхідність і форми страхового захисту. Страхування в системі ризик-менеджменту на підприємстві. Сутність, зміст і види страхування. Механізми страхування. Попереджувальна і мотиваційна роль страхування. Організаційна структура страхування. Сутність, зміст, завдання актуарних розрахунків. Особисте страхування. Майнове страхування. Страхування відповідальності. Страховий бізнес. Організація страхової діяльності.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1 Ризик-менеджмент						
Змістовий модуль 1. Особливості ризик-менеджменту в макроекономіці.						
Тема 1.	13	1	2	-	-	10
Тема 2.	15	2	4	-	-	9
Тема 3.	15	2	4	-	-	9
Тема 4.	16	2	4	-	-	10
Тема 5.	13	1	3	-	-	9
Разом за змістовим модулем 1	72	8	17	0	0	47

Продовження табл.

1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 2. Ключові елементи ризик-менеджменту на мікрорівні						
Тема 6.	13	2	2	-	-	9
Тема 7.	14	2	3	-	-	9
Тема 8.	15	2	4	-	-	9
Тема 9.	15	2	4	-	-	9
Тема 10.	15	1	4	-	-	10
Разом за змістовим модулем 2	72	9	17	-	-	46
Усього годин	144	17	34	-	-	93

5. Теми семінарських занять

Не передбачено.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Поняття, сутність і роль ризиків в процесі управління	2
2	Тема 2. Сутність і зміст ризик-менеджменту. Організація ризик-менеджменту	4
3	Тема 3. Стратегія та методи ефективного ризик-менеджменту як інструмента розвитку	4
4	Тема 4. Національний рівень ризик-менеджменту: стабілізація та сприяння розвитку макроекономіці	4
5	Тема 5. Роль міжнародного співтовариства в системі ризик-менеджменту	3
6	Тема 6. Приватні особи та ризики, що їм загрожують: захищені домогосподарства та згуртовані громади	2
7	Тема 7. Підприємницький сектор та безпечна фінансова система	3
8	Тема 8. Інтегральний ризик-менеджмент: кількісні і якісні методи оцінки ризиків	4
9	Тема 9. Регулювання та зниження ризиків	4
10	Тема 10. Роль страхування в управлінні ризиками	4

7. Теми лабораторних занять

Не передбачено.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття, сутність і роль ризиків в процесі управління	10
2	Сутність і зміст ризик-менеджменту. Організація ризик-менеджменту	9
3	Стратегія та методи ефективного ризик-менеджменту як інструмента розвитку	9
4	Національний рівень ризик-менеджменту: стабілізація та сприяння розвитку макроекономіці	10
5	Роль міжнародного співтовариства в системі ризик-менеджменту	9
6	Приватні особи та ризики, що їм загрожують: захищені домогосподарства та згуртовані громади	9
7	Підприємницький сектор та безпечна фінансова система	9
8	Інтегральний ризик-менеджмент: кількісні і якісні методи оцінки ризиків	9
9	Регулювання та зниження ризиків	9
10	Роль страхування в управлінні ризиками	10
11	Усього годин	93

9. Індивідуальні завдання (ІЗ)

Програмою дисципліни передбачено виконання індивідуального завдання у вигляді розрахунково-графічної роботи за темою: «Організація ризик-менеджменту на підприємстві». Метою роботи є закріплення теоретичних та практичних знань в галузі ризик-менеджменту, оволодіння професійними компетентностями щодо організації ризик-менеджменту на підприємстві.

Зміст розрахунково-графічної роботи:

ВСТУП

1. Теоретичні аспекти організації ризик-менеджменту на підприємстві
  - 1.1. Сутність ризик-менеджменту як елемента системи управління підприємством
  - 1.2. Функції системи ризик-менеджменту на підприємстві
  - 1.3. Принципи організації ризик-менеджменту на підприємстві
2. Аналіз системи ризик-менеджменту на підприємстві (за місцем переддипломної практики)
  - 2.1. Характеристика діяльності підприємства
  - 2.2. Оцінка ризиків підприємства на основі показників фінансової звітності
3. Методичні рекомендації щодо вдосконалення системи ризик-менеджменту на підприємстві (за місцем переддипломної практики)

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Розрахунково-графічна робота оцінюється таким чином: змістовна частина – 30%, точність розрахунків – 30%, підсумковий контроль (захист роботи) – 40%.

Обсяг роботи становить 20-25 сторінок.

10. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні, репродуктивні (пояснювально-ілюстративні). інтерактивні методи. Конспектування лекцій. Самостійна робота. Контрольні роботи. Тестування. Практична перевірка умінь і навичок зокрема щодо організації системи ризик-менеджменту на підприємстві. Розв'язок задач, симуляцій, кейсів.

11. Методи контролю

Підсумковий контроль з дисципліни здійснюється на основі письмового екзамену. Екзамен здійснюється у письмовій формі за білетами. Білет складається з теоретичних питань та практичного завдання.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточна атестація та самостійна робота			Підсумковий контроль – екзамен	Сума
ЗМ 1	ЗМ 2	ІЗ РГР	30%	100%
25	25	20		
70%				

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики, диф. заліку	для заліку	
90-100	відмінно	зараховано	A
82-89	добре		B
74-81			C
64-73	задовільно		D
60-63			E
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання	Fx
0-34	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	F

13. Методичне забезпечення

1. МР до виконання практичних завдань та самостійної роботи студентів з дисципліни «Ризик-менеджмент» (для студентів 5 курсу денної форми навчання за спеціальністю 8.03060101 „Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)”) / Харк. нац. універ. міськ. госп-ва; уклад.: А.В.Діоба. – Х.: ХНУМГ, 2015 – 52 с.
2. МР до виконання розрахунково-графічної роботи з дисципліни «Ризик-менеджмент» (для студентів 5 курсу денної форми навчання за спеціальністю 8.03060101 „Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)”) / Харк. нац. універ. міськ. госп-ва; уклад.: А.В.Діоба. – Х.: ХНУМГ, 2015 – 32 с.

14. Рекомендована література Базова

1. Шегда А. В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навч. посіб. / А. В. Шегда, М. В. Головатенко. – К. : Знання, 2008. – 271 с.
2. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 192 с.
3. Балдин К. В., Воробьев В. С. Риск-менеджмент: Учеб. пос. / К. В. Балдин, В. С. Воробьев. – М.: Гардарики, 2005. – 285 с..
4. Кузьмін О.Є. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: навч. посібник / О.Є. Кузьмін, Г.Л. Вербницька, О.Г. Мельник. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 212 с.
5. Лук'янова В.В. Економічний ризик: Навч. посібник / Лук'янова В.В., Головач Т.В. – К.: Академвидав, 2007. – 464 с.
6. Сахарцева І.І. Ризики економічної діагностики підприємства / І.І. Сахарцева, О.В. Шляга.- К.: Кондор, 2008.-380 с.
7. Управління підприємницьким ризиком / [за заг. ред. д.е.н. Д. А. Штефанича]. – Тернопіль : «Економічна думка», 1999. – 224 с.

Допоміжна

8. Вартанян В.М. Неопределенность в экономических процессах: факторы возникновения и методы ее описания / В.М. Вартанян, Д.С. Ревенко, В.А. Лыба // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики, 2009.- №2(6).-С.4-10.
9. Данько Н.И. Обоснование хозяйственных решений и оценка рисков: учеб пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности 6.30504 – Экономика предприятия / Н.И. Данько, Г.В. Довгаль; Нар.укр.акад.- Харьков: Изд-во НУА, 2010.-192 с.
10. Козлов В.Н. Системный анализ, оптимизация и принятия решений: учеб. пособие. / В.Н. Козлов.- М: Проспект, 2010.-176 с.

11. Лапыгин Ю.Н. Управленческие решения: учеб. пособие / Ю.Н. Лапыгин, Д.Ю. Лапыгин.- М.: Эксмо, 2009.-488 с.
12. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: підручник / Геєць В.М., Клебанова Т.С., Черняк О.І. Іванов В.В., Кизим М.О., Дубровіна Н.А., Ставицький А.В.-2-е вид., виправ.- Х.:ВД «ІНЖЕК», 2008.-396 с.
13. Мостенська Т.Л. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства / Мостенська Т.Л., Скопенко Н.С./ Вісник Запорізького національного університету.- 2010.- №3(7).- С.72-79.
14. Фатхудинов Р.А. Управленческие решения: учеб. / Р.А. Фатхудинов.- 5-е изд., перераб. и доп.- М.: ИНФРА-М.-2002.-314 с.
15. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка управление, портфель инвестиций / Шапкин А.С., Шапкин В.А.-7-е изд.-М.:Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2009.-544 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Міжнародний Інститут Дослідження Ризиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.miir.ru/>.
2. Quantum – Finance in Perspective. Сайт, присвячений кількісним методам ризик-менеджменту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.quantummagazine.com/>.
3. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.
4. 166AS/NZS Risk Management Standart4360:1999 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.riskmanagement.com.ua>.